
Taula Rodona

J. M. Puig Rovira

Amb la finalitat de debatre les opinions que cadascun dels autors invitats havia expressat per escrit en els articles que es reproduïen en les pàgines precedents a aquestes notes, i després d'haver lliurat a tots ells una còpia del que havia escrit la resta de participants, ens trobarem en una taula rodona oberta als estudiants i professors de la Divisió de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona. Hi varen intervenir Victòria Camps, Josep González Agàpito, Rafael Grasa, Jaume Lorés, Joan Mestres i Josep Ma. Rovira Beloso, moderats per Josep Ma. Puig. La taula rodona es va dividir en tres parts. En la primera, els participants pogueren precisar o ampliar alguna de les posicions mantingudes en llurs escrits. En la segona part, els membres de la taula van debatre les opinions que acabaven d'expressar. Finalment, els assistents pogueren mantenir breus diàlegs amb els diferents membres de la taula i donar les seves opinions si aquest era el seu desig.

En les pàgines següents donarem compte del que s'hi va dir, o millor, d'aquelles idees - de totes fóra impossible- que ens semblen més rellevants. Malgrat

tot, som plenament conscients de la dificultat de fer una ressenya objectiva del que va ser la taula rodona. Qualsevol treball cultural ens ofereix un ampli ventall de possibles lectures diferents, i cada lector en conseqüència en treu suggeriments personals també diferents. Bo i la impossibilitat de renunciar a la pròpia percepció de les idees, mirarem que aquesta sigui una presentació fidel a la realitat, respectuosa amb les opinions dels participants en la taula i informativa per als possibles lectors. De tota manera, vagin per endavant les disculpes que els demana el compilador pels excessos que la seva subjectivitat hi hagi pogut introduir.

Podem parlar avui de valors segurs?

Les ocupacions professionals dels participants que van intervenir en els primers torns de paraules o la preocupació per aclarir alguns punts fonamentals abans d'entrar en temàtiques pròpiament educatives va orientar la primera estona de la conversa entorn de la possibilitat de reconèixer criteris, principis o valors que puguin ser acceptats universalment o molt àmpliament. De fet es tractava de veure si, per damunt de la pluralitat d'opcions que presenten avui les societats democràtiques i complexes, és possible pensar racionalment que hi

ha criteris que tothom pot reconèixer com a desitjables, i això sense tornar a models de valors absoluts, criteris suficients per bastir una vida personal i col·lectiva justa, acceptant però la multiplicitat de punts de vista, creences i maneres d'entendre el que per a cadascú és una vida bona i feliç. Formulats d'una manera o d'una altra, sembla que els contertulis que intervingueren a propòsit d'aquesta temàtica reconeixien algun principi o criteri útil per guiar, regular o normativitzar la vida pràctica de les persones i dels col·lectius. Ens sembla fins i tot possible establir una gradació en les posicions quant a la concreció en la formulació d'eixos criteris o principis. Podríem establir un cert ordre que aniria de la *crítica* com a criteri per obrir-se camí en el món dels valors, proposta formulada per V. Camps, a un principi d'*alteritat* com a nucli de valors, que ens proposava J. Ma. Rovira Belloso, fins a arribar finalment a la proposta de R. Grasa que entenia que en la formulació dels *Drets Humans* tenim almenys una primera aproximació prou vàlida a uns criteris clars que permeten criticar les formes concretes de vida i acostar-se a una relació correcta amb els altres.

Així, V. Camps ens deia que "la crítica és un recurs molt de la nostra època perquè no sabem ben bé el que hem de dir. Avui tenim més idees sobre el que no volem que no pas sobre el que volem, i la majoria dels valors que tenim

son valors que han nascut d'una manera negativa, han nascut com a oposició a uns altres valors que hem heretat, però que no hem volgut i hem rebutjat. Per ser una mica més concrets, penso que l'educació avui no té gaire clar quins són els fins que s'ha de proposar perquè no tenim idees clares de quin tipus de persona és la persona que volem, no tenim una idea clara de quin és el fi de la vida humana. Ara bé, sí que tenim uns valors que definiria com a valors oberts, i que han sorgit per oposició als valors que nosaltres hem heretat. Concretament, en el terreny de l'educació, el valor de la utilitat, el valor de la disciplina, el valor del sacrifici, el valor del treball, el valor de la competitivitat han estat rebutjats. Els valors que tenim avui són valors de la democràcia, uns valors, més que formals diria que són oberts, en el sentit que es valora el pluralisme, la tolerància, l'autonomia de l'individu i sobretot la llibertat. És clar, en ser uns valors oberts són uns valors crítics. És a dir, el que fan és oposar-se a un tipus d'educació excessivament rígid. En aquest sentit, penso que la crítica és la via que tenim perquè ens manquen continguts, perquè ens manquen idees positives sobre el tipus de persona i el tipus de societat que volem."

Més endavant, J. Ma. Rovira Belloso mirava de formular una intuïció de valor, i donar-hi consistència en la qual, segons el seu parer, tothom podia estar d'acord.

Així, afirmava que el seu era un "desig d'imitar allò tant conegut del discurs del mètode cartesià: trobar un valor del qual ja no poguéssim dubtar per raó d'haver arribat a una certa evidència o a una certa obvietat, un valor que sigui, al mateix temps, tant un nucli "penja-robres" on es puguin afegir vertebradament altres valors, com un nucli de consensu. Quin és aquest valor que, ni que sigui formal, es presenta com una obvietat, com allò que tots desitgem? Penso que és la capacitat de sortir d'un mateix per tal d'establir una relació correcta amb l'altre o amb els altres. Realment, dit així, s'assembla al principi d'alteritat. Aquest principi, en la meua terminologia, formal, potser no és tan obert ni tan formal com sembla. Hi ha un moment en què allò que és formal i allò que és de fons arriben a ser la cara i la creu d'una mateixa moneda. Aquest principi que sembla tan formal resulta que no ho és tant si tenim en compte el que acabem de dir: allò que certament no volem. El que certament no volem no és solament un principi que és equidistant d'uns extrems, sinó que d'alguna manera assenyala un camí. És a dir, no volem l'aïllament, no volem el tancament, no volem la manipulació, no volem l'absorció pels altres, no volem el domini, sobretot el que és obtingut per l'impuls irracional, l'agressivitat o la violència, no volem exacerbar la capacitat de segregar el mal que potencialment tenim a vegades els hu-

mans. Llavors aquest principi formal acomboiat per tot el que no volem ens dona una línia bastant positiva. Crec que és la línia positiva d'aquests dos-cents anys de democràcia. Aquests principis, em refereixo als Drets Humans, han anat cristal·litant en una sèrie de concrecions que cada vegada són menys formals i cada vegada són més el retrobament de l'altra des de la pròpia llibertat."

En aquesta mateixa línia d'afirmació de criteris comuns o de valors universals, R. Grasa presentà, primer, els motius que fan possible pensar en uns principis àmpliament acceptables, i acabà proposant la Declaració Universal dels Drets Humans com a millor formulació d'aquests valors mínims però útils per treballar quotidianament. Començà preguntant-se si "és possible que efectivament puguem mantenir una sèrie de valors que afectin el conjunt de l'espècie humana sense cap tipus de referència ètica, de sexe, de gènere, etc?" La resposta que ens donà fou clara: "Crec que sí. Crec que sí, mentre hi hagi una sèrie de problemes greus. Per exemple, en primer lloc, el paper cada vegada més important de l'educació com a conformisme, com a preparació de les persones per acceptar un desordre i una injustícia present al planeta. En segon lloc, el paper que té la pseudo-especiació cultural com un dels elements que fan inhibir l'agressivitat intraespècie, foment dels conflictes i de l'explosió vio-

lenta dels conflictes." Per fer front positivament a aquests fets "la Declaració Universal dels Drets Humans podria ser un marc inicial per començar a treballar amb aquests valors omnicomprendius, per intentar solucionar aquest tipus de problemes."

Crítica, reconeixement de l'altre i Declaració Universal dels Drets Humans foren, al meu parer, els acords expressats més o menys explícitament per la majoria dels participants. En aquests criteris o valors podem trobar avui una guia per a l'educació moral.

Malgrat tot, aquests valors de consens no signifiquen homogeneïtat i uniformisme de parers, ni tampoc obliguen a limitar l'expressió dels propis punts de vista. Tot al contrari, a partir d'aquest rerefons comú -crítica, alteritat, Drets Humans-, hi ha necessàriament un cert proselitisme a favor de les pròpies opinions proselitisme que no és dolent sinó condició necessària del pluralisme democràtic. Aquesta opinió ens plantejava J. Lorés en la seva primera intervenció, quan ens deia que "en una situació de democràcia i pluralisme teòricament hi ha certa neutralitat en les relacions entre els uns i els altres quan s'expressen valors. A la pràctica aquestes relacions són de proselitisme la major part de les vegades proselitisme no en el sentit pejoratiu del terme, sinó com a intent de convèncer els altres de les raons objectives que un té, i donar-los contingut universal. És en aquest sentit que val

més un proselitisme obert que ensenya les cartes, que un proselitisme submergit, amagat o camuflat. En educació sovint ens volen vendre de forma proselitista valors no atribuïbles a una persona, aquella que els defensa, sinó atribuint-los a la ciència, a la filosofia, al pensament, o a la història. De fet, com que vivim de fer proselitisme, no ens en podem deslliurar, almenys tinguem-ho controlat, siguem-ne conscients. Tenim tot el dret a defensar les nostres raons subjectives en nom de la democràcia i el pluralisme, però sapiguem que el pluralisme no és neutral i no convertim en manobres de suggestió la nostra peculiar visió de la realitat."

En certa manera, aquesta intervenció tancava una relació imaginària formada per dos pols mútuament necessaris: els interessos, les opinions i justificacions que cadascú aporta des de la seva particular posició al debat i a la convivència col·lectiva, i el contrapès essencial de la crítica, de l'obertura als altres i del respecte als seus drets, que cap opinió o creença personal no pot oblidar i deixar de respectar. Probablement el proselitisme no exempt d'autocrítica i el respecte als altres són dues condicions fonamentals del diàleg democràtic.

És possible l'educació moral?

Bo i partir d'una formulació de valors esperançada, no tenim en-

cara cap garantia que el reconeixement d'aquests valors i el contingut que expressen permeti convertir-los en un programa d'educació moral. Cal, doncs, veure si aquests valors poden arribar a vehicular-se a través d'un procés educatiu. A l'entorn d'aquesta temàtica voltaren un nombre notable d'intervencions dels participants en la taula rodona. Crec que és possible distingir una doble problemàtica que, a pesar d'estar relacionada, no és ben bé igual. En primer lloc, algunes intervencions assenyalaven la dificultat que l'educació moral pogués anar més enllà de la mera adaptació a les normes socials existents. Es deia que de fet l'educació moral ha estat sempre fonamentalment transmissió heterònoma de valors i convencions socials. Per tant, s'afirmava implícitament que seria molt complicat o impossible transmetre un tipus de valors com els proposats tan poc arrelats a la realitat social que envolta l'educació. Malgrat tot, hi va haver força coincidència a admetre la necessitat i la possibilitat dels homes de transcendir les normes morals imposades.

La segona temàtica controvertida quedava expressada en aquelles postures que, potser precisament perquè reconeixen l'autonomia que suposen el judici i l'acció moral, no veuen gens clar com la formació moral dels homes pot convertir-se en matèria d'ensenyament; en definitiva, com pot ser transmesa didàcticament.

Quant a la primera qüestió, J. González-Agàpito ens plantejava amb claredat i insistència la dificultat de reconèixer, per una banda, el caràcter adaptatiu de l'educació moral i, per l'altra, defensar-ne la vessant transformadora de les realitats donades. Com ell ens deia, i mirant-ho des de la història de l'educació, "l'educació moral es veu com un fet molt relatiu. De tal forma que em plantejava si es pot fer educació moral. Perquè al llarg dels temps, si contrasteu l'educació moral dels temps clàssics amb la que es fa avui, i, si compareu la que es fa en les diferents cultures existents avui dia, moltes vegades sembla una cosa realment canviant i fins i tot absolutament contradictòria. De tal manera que per a mi la primera pregunta és plantejar si es pot fer una educació moral en el sentit clàssic del terme. Apunto la dificultat no només de trobar aquests valors universals que abans s'han expressat, sinó a més a més la conveniència de veure com realment s'educa moralment. Si educar es condicionar, i educar lògicament -almenys per a mi- és condicionar, com realment es pot educar en uns determinats valors saltant-se els propis condicionaments, les pròpies gradacions? De fet, tots tenim l'experiència quotidiana que allò més influent en determinat moment, per exemple l'educació a partir del model dels nostres pares, no són els discursos formals amb què el pare o la mare ens donaven un missatge educa-

tiu, sinó els missatges educatius quotidians, els que es feien justament de forma involuntària. Aquests missatges són els que realment han marcat i han determinat la nostra educació. Plantejava, però, que l'educació moral seria poder buscar la possibilitat de *redecidir* aquestes gradacions i condicionaments, perquè en cas contrari no existeix una educació moral entesa correctament. Quan obro moralment bé, m'hauria de preguntar si és fruit d'una adquisició ètica o simplement és un acte d'obediència a una programació inconscientment adquirida i gravada. De fet, si no puc redecidir novament aquests valors, aquesta estructura adquirida, difícilment també es pot parlar de llibertat."

Emfatisant aquest segon aspecte de la dialèctica que ens planteja J. González-Agàpito, penso que la capacitat de redecidir és també present, formulada de diferents maneres, en les aportacions dels altres membres de la taula rodona. Així, per exemple, quan R. Grasa ens parlava de la possibilitat d'entendre l'educació moral com un aprenentatge innovador, com un aprenentatge que intenta anticipar els problemes i buscar noves solucions que prefigurin un futur millor i més just, pensem que va afirmar també i potser principalment que l'educació moral és redefinició de valors. Així mateix quan suggeria que l'educació moral implicava una pedagogia de la disidència i de la pèrdua d'acceptació social, anava més

enllà de la simple adaptació a les normes socials imposades. Des d'una altra perspectiva, J. Mestres ens indicava que avui no es pot fer educació moral honradament sense convertir-la en un lloc de manifestació de dubtes. Però òbviament no sembla gaire clar com podria fer-se una educació moral adaptativa basada en el dubte. El dubte en la mesura que esdevé un element positiu és un impuls per a la creativitat i la transformació, però difícilment serveix com a eina per a la repetició. D'una manera semblant s'expressava J. Lorés quan afirmava que allò "que s'ha de desvetllar en l'educació és una actitud ètica o una actitud moral. Una actitud moral és una actitud de triar, és una actitud de llibertat. És a dir, vol poder fer-se preguntes, poder dir no, poder dir sí. Això, però, és molt difícil perquè avui els nois estan socialitzats en cert sentit abans d'anar a l'escola, i estan socialitzats per coses més fortes que la mateixa escola o la família." Reconeixent també que els nois avui s'insereixen en una societat plena de limitacions i injustícies, J. Ma. Rovira Belloso insistia però en la confiança en l'espècie humana, en la capacitat d'aprenentatge que té l'home i que, més enllà del que sovint es suposa, li pot permetre redecidir lliurement.

Amb tons i matisos diferents crec que es va arribar a una conclusió coherent amb la defensa que s'havia fet anteriorment de va-

lors com la crítica, l'alteritat i els Drets Humans. La proposta d'uns valors no presents de manera generalitzada en la societat fa difícil pensar que puguin ser transmesos per socialització. Aquest tipus de valors impliquen en canvi la possibilitat de l'home de preguntar-se i dubtar de les formes establertes, d'anar més enllà dels costums que aquestes formes imposen, de redefinir-les, i d'aprendre noves maneres de conviure justament. Per tant, bo i reconèixer el fort component adaptatiu que conté l'educació -aspecte que de cap manera pot considerar-se com a negatiu-, l'educació moral implica també la decisió conscient de canviar el curs dels esdeveniments, de fer volgudament la pròpia història personal i col·lectiva.

La segona qüestió que hem plantejat al principi d'aquest apartat ens porta a un interrogant que plana entorn a l'educació moral des del mateix principi de la reflexió pedagògica a Grècia. Ens referim a la disputa sobre si la moral es pot ensenyar o no. Sense voler entrar en els molts problemes de llenguatge que dificulten aquesta discussió, però sense pretendre dir tampoc que tot el problema és només una qüestió de llenguatge o de sensibilitats, ens limitarem de moment a assenyalar les dues línies de reflexió que es varen manifestar en el transcurs de la taula rodona. En opinió de V. Camps, "la moral no es pot ensenyar. La moral no es ensenyar perquè és

una qüestió pràctica, és un saber pràctic que s'aprèn amb la pràctica, s'aprèn amb els exemples, s'aprèn d'una altra manera que com s'aprèn un saber teòric. La moral no es pot ensenyar, i per tant, si d'alguna manera s'han de transmetre valors morals, es farà a través d'uns comportaments que no són específicament morals. La moral s'ensenya en ensenyar matemàtiques; la moral s'ensenya ensenyant a menjar, a ser net, a respondre preguntes i a través de molts altres comportaments quotidians. Ensenyar moral és ensenyar altres coses, ensenyar altres coses és imposar un principi, una manera de fer, un saber que és adaptació social, però que permetrà que després els nois puguin dir no a aquesta adaptació social. De fet, no es pot educar en la dissidència, sinó que educar és ensenyar a obeir, ensenyar a dir sí a determinades coses perquè després es pugui dir no."

Enfocant des d'una altra perspectiva la qüestió de les possibilitats de l'educació moral, J. Mestres reflexionava sobre el tipus d'aprenentatge que suposen el judici pràctic i el comportament, i el distingia del que és propi de les disciplines intel·lectuals. Per tant, venia certament a reconèixer que no es pot ensenyar la moral de la mateixa manera que s'ensenyen matemàtiques o s'ensenya un idioma. Malgrat tot, aprofitant una altra tradició de la Grècia clàssica, no veia la conveniència de renunciar a un cert

tipus de tractament pedagògic de la moral: "s'ha dit que no es pot ensenyar moral, però el que passa és que els nois aprenen moralitat. No estaria gaire d'acord amb l'afirmació que no es pot ensenyar moral. Crec que qualsevol escola, qualsevol professor, vulgui o no vulgui, s'ho proposi o no s'ho proposi, fa educació moral, una educació moral que fins i tot pot ser contrària al que ell es proposa conscientment, o contrària al que diuen les seves programacions, però fa educació moral. Cal, doncs, diferenciar entre l'educació moral que es fa de l'educació moral que caldria fer, però això no ens permet dir que no fem educació moral.

"Sense resoldre les qüestions de fons implicades en aquesta discussió històrica, penso que almenys podria arribar-se a una certa delimitació dels problemes mirant de precisar a què ens referim quan parlem d'educació moral. Crec que part dels malentesos vénen de l'aplicació indistinta de l'expressió "educació moral" a dos tipus o nivells d'aprenentatge diferents. De fet, es parla d'educació moral com l'intent de fer persones bones i virtuoses. En aquests casos normalment s'argumenta que no és possible l'educació moral. Vist així el tema, probablement aquesta opinió es raonable, puix que no es veu gens factible la possibilitat d'actuar directament sobre una hipotètica disposició psicològica per a la bondat. Malgrat tot, també s' utilit-

za l'expressió "educació moral" per referir-se a la formació d'un seguit de disposicions psicològiques que sol entendre's que tenen a veure amb la moral, bo i que no es poden confondre amb la "capacitat per a la bondat" que abans esmentàvem. Així és diu que és possible formar el judici moral, l'empatia, la facilitat de preveure conseqüències, l'autoregulació, la capacitat de diàleg, o altres de semblants. Quan s'està d'acord amb aquesta opinió, també es sol creure que és possible l'educació moral. Crec que aquesta argumentació és també raonable. Al meu parer el problema està a no especificar a què ens referim quan diem que l'educació moral és possible o quan afirmem que no ho és. Per tant, podem dir que de fet només és possible l'educació moral en sentit estricte per referir-nos a l'acció damunt d'aquestes disposicions que podríem anomenar de nivell inferior -com és ara, per exemple, el judici moral o la capacitat de diàleg-; en canvi no podem fer directament res per fer bo un educand, llevat òbviament d'esperar que la formació de totes les anteriors disposicions inferiors donarà un resultat que a vegades qualifiquem com a "bondat". Crec que és a partir d'aquesta distinció que podem parlar de currículums -explícits o ocults- d'educació moral sense caure en una incongruència, si es defensa la no-possibilitat de l'educació moral, o

sense córrer el perill d'un optimisme ingenu, si se'n defensa la possibilitat. Cal esperar finalment que l'educació moral entesa d'aquesta manera facilitarà la formulació de preguntes i interrogants, la redescoberta en l'esfera de valors i l'aprenentatge de formes justes de convivència que anteriorment defensàvem com a notes de la personalitat moral madura.

Elements per a un currículum d'educació moral

Algunes intervencions dels membres de la taula rodona es van orientar a presentar diferents indicacions entorn a què ha de ser l'educació moral i quins són els criteris en que ha de fonamentar-se. Les intervencions de J. Mestres aportaren en aquest sentit una gran quantitat d'elements. La primera fou una aproximació al que ha de ser l'educació moral. En aquest sentit, opinava que "l'educació moral avui ha de ser una tasca en què hi hagi afirmacions del que és bo; en què hi hagi també negacions, perquè cal saber clarament què no és bo; i en què hi hagi interrogants. L'educació moral, avui més que mai, si vol ser honrada, ha de ser manifestadora de dubtes." A partir d'aquesta definició es poden derivar dues línies d'acció educativa en el camp de l'educació moral que varen ser destacades en diversos moments

de la taula rodona: en primer lloc, la transmissió de certs continguts i hàbits que els adults considerem necessaris per a la vida col·lectiva i, en segon lloc, el tractament reflexiu d'una sèrie de temes i situacions vitals que ens plantegen conflictes de valors i per als que no tenim respostes clares. Trobem una altra vegada la tensió entre socialització i redefinició creativa de noves sortides per afrontar situacions de dubte. Ambdós objectius requereixen un tractament curricular específic, bo i que la majoria dels participants pensaven que juntament amb un currículum explícit calia desenvolupar totes aquelles situacions que afavoreixen experiències positives d'interrelació personal i d'entesa i decisió democràtica en el si de l'escola.

L'esbós de proposta curricular que ens va fer J. Mestres, juntament amb les aportacions d'altres membres de la taula, tenia en compte els següents aspectes: primer, la transmissió del conjunt de principis i normes que s'ha donat la societat per regular la seva vida -aquest àmbit sovint es concreta en l'estudi de les lleis fonamentals d'un país, especialment la Constitució, i els valors que les fonamenten. Segon, la traducció pel que fa a la conducta d'aquests principis es concretava en la proposta d'una formació personal en els valors i el hàbits cívics de convivència. Tercer, més enllà dels hàbits cívics, s'ha de considerar un altre conjunt d'hàbits

que, sense afectar tan directament la vessant pública de la convivència, són condicions bàsiques per aconseguir una interrelació personal correcta. Quart, aconseguir aquests objectius suposa també dotar-se d'una òptima formació de la voluntat i dels sentiments. Cinquè, cal formar també la capacitat de prendre posició davant dels molts problemes que els mitjans de comunicació i la pròpia experiència ens presenten dia a dia.

Les anteriors propostes no han de fer-nos oblidar, com deia J. Mestres, que massa sovint dissenyem els currículums "parlant de l'individu i de la societat, però oblidem completament els grups primaris en què es fa l'autèntica formació moral. És a dir, el grup-classe, les relacions familiars, i totes aquelles situacions en què l'actitud d'entendre l'altre, d'acceptar-lo i de manifestar la manera de ser pròpia de cadascú esdevé el millor currículum d'educació moral." Es tracta, doncs, de trobar en l'àmbit d'allò més quotidià una manera adequada de conviure que no es basi tant en declaracions i coneixements, sinó en una manera de ser personal respectuosa, solidària i amatent.

En síntesi, podem dir que ens vàrem acostar a un currículum mixt en el qual, juntament amb les experiències de relació interpersonal que proporcionen els grups primaris, es considerarà també el conjunt d'aprenentatges -informacions, hàbits i preses de posició-

que una educació moral completa hauria de propiciar. És una proposta curricular que no contradiu les aportacions de la taula rodona que anteriorment hem assenyalat. En concret, pensem que és un bon camí per acostar-se als valors de la crítica, l'obertura als altres i el respecte del Drets Humans, valors que ens permetran fer compatible la necessària adaptació social amb la disposició a rededir autònomament nous valors i noves formes de convivència.

Abstracts

El objetivo central de esta Tribuna es qué tipos de valores cabe considerar hoy, y cómo ha de entenderse la educación moral en una sociedad pluralista. Para ello se han reunido las aportaciones de V. Camps, J. González-Agápito, R. Grasa, J. Lorés, J. Mestres y J. M. Rovira Belloso. En base a los textos que elaboraron se celebró una mesa redonda en la que se ampliaron y discutieron las distintas posturas reflejadas en ellos. Se reflexionó, primero, sobre la posibilidad de definir unos valores que pudieran ser aceptados de manera muy general. En tal sentido se aceptó que la crítica, la abertura a los demás y el respeto de los Derechos Humanos pueden ser guías de valor suficientemente explícitas. Se planteó también la distinción entre una educación moral exclusivamente adaptativa y una educación moral que primara la capacidad de rededicir autónomamente las formas de vida que cada uno individualiza.

L'objectif central de cette "Tribune" est de débattre sur le type de valeurs qu'il s'agit de considérer aujourd'hui et comment il faut comprendre l'éducation morale dans une société pluraliste. A cet effet, les travaux de V. Camps, J. González-Agápito, R. Grasa, J. Lorés, J. Mestres et J. M. Belloso ont été réunis. A partir de ces textes, il s'est fait une table ronde où l'on a élargi et débattu les différentes positions reflétées. On a réfléchi, tout d'abord, sur la possibilité de définir des valeurs qui pourraient être acceptées de manière très générale. Dans ce sens, la critique, l'ouverture aux autres et le respect des Droits de l'Homme ont été acceptés comme guides de valeurs suffisamment explicites. Il a aussi été question de la distinction entre une éducation morale exclusivement d'adaptation et une éducation morale qui mettrait l'accent sur la capacité de redécider de façon autonome les formes de vie chacun considère devoir adopter.

The central objective of this "Tribune" is to debate about what type of values should be considered today and how moral education should be understood in a pluralistic. With this end in view, V. Camps, J. González-Agápito, R. Grasa, J. Lorés, J. Mestres and J. M. Rovira Belloso have brought their papers together. They elaborated different texts which did the groundwork for a round table and the various standpoints reflected in the texts had an opportunity to be widened and discussed. First, a reflexion took place about the possibility of defining values that could be generally accepted. In this sense, criticism, open-mindedness and the respect of Human Rights were judged explicit enough to be value guides. Then, the question came up of the distinction between an exclusively adaptative moral education and a moral education that would focus on the capacity to re-decide autonomously the different ways of life that each one considers they should adopt.